

3. Декларація прав дитини 1959 р. URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/140610__140610.

4. Конвенція ООН про права дитини 1959 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384/sp:max50:nav7:font2#Text.

Роман МИРОНЮК

професор кафедри
адміністративного права і процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

**ЗАХОДИ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА
ПО ВІДНОШЕННЮ ДО ДІТЕЙ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ**

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (у тому числі щодо дітей) запобігання визначається як система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на:

- підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства;
- формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках;
- небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей;
- викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються [1].

Тоді як *протидія домашньому насильству* (у тому числі щодо дітей) – це система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на:

- припинення домашнього насильства;
- надання допомоги та захисту постраждалій особі;
- відшкодування їй завданої шкоди;
- належне розслідування випадків домашнього насильства;
- притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки.

Таким чином, запобігання (попередження) домашньому насильству щодо дітей є одним із напрямів (форм) протидії такому явищу [2, с. 252].

Заходи попередження домашнього насильства щодо дітей, в тому числі попередження жорсткого поводження з дітьми, не слід ототожнювати зі спеціальними заходами щодо протидії домашньому насильству, які застосовуються як наслідок вчинення домашнього насильства, а саме:

- терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- обмежувальний припис стосовно кривдника;
- взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

До завдань у сфері попередження (запобігання) домашньому насильству щодо дітей слід віднести:

- 1) визначення стану, причин і передумов поширення домашнього насильства щодо дітей;
- 2) підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви, причини і наслідки домашнього насильства щодо дітей;
- 3) сприяння розумінню суспільством природи домашнього насильства щодо дітей, його негативного впливу на дітей;
- 4) формування в суспільстві нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалої дитини, усвідомлення домашнього насильства як порушення прав дитини;
- 5) заохочення всіх членів суспільства, насамперед чоловіків і хлопців, до активного сприяння запобіганню домашньому насильству щодо дітей [3, с. 16; 4, с. 248].

Заходами у сфері попередження (запобігання) домашньому насильству щодо дітей є:

- 1) вивчення ситуації та збір згрупованих за суб'єктом посягання (дитиною) статистичних даних про факти домашнього насильства;
- 2) організація і проведення галузевих та міжгалузевих досліджень стану, причин і передумов поширення домашнього насильства щодо дітей, ефективності законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству щодо дітей та практики його застосування;
- 3) організація і проведення серед населення, у тому числі серед дітей та молоді, інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії домашньому насильству щодо дітей, роз'яснення його форм, проявів і наслідків;
- 4) розроблення та впровадження у навчальних закладах навчальних і виховних програм з питань запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей;
- 5) залучення засобів масової інформації до проведення просвітницьких кампаній, спрямованих на виконання завдань у сфері запобігання домашньому насильству щодо дітей, зокрема формування небайдужого ставлення до постраждалих дітей, усвідомлення необхідності невідкладного повідомлення

про випадки домашнього насильства щодо дітей, зокрема до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству щодо дітей;

б) організацію та проведення спільних і спеціалізованих тренінгів та семінарів для фахівців, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству щодо дітей, а також для працівників правоохоронних органів і суддів.

Форми запобіжних заходів проти жорстокого поводження з дітьми та захисту дітей від насильства в сім'ї можна сформулювати в три групи: *первинні, вторинні і третинні*.

Первинні заходи запобігання насильства щодо дітей – це дії, спрямовані на інформування громадськості щодо наслідків жорстокого поводження з дітьми та зміну поведінки стосовно виховання дітей, а саме:

- проведення інформаційних кампаній щодо підвищення громадської свідомості, які проводяться як державними, так і недержавними організаціями;
- відвідування працівниками соціальної служби та служби охорони здоров'я сім'ї, в якій були зафіксовані випадки будь-якої форми насильницького впливу щодо дитини;
- проведення навчальних програм з усвідомленого батьківства та розвитку дитини;
- функціонування телефонних ліній допомоги;
- консультування у громадських центрах тощо.

Спеціалісти соціальної сфери (соціальні працівники, соціальні педагоги, представники громадських організацій тощо) виконують важливу роль в організації первинних профілактичних заходів щодо жорстокого поводження з дітьми, особливо у проведенні навчання для батьків. Тема усвідомленого батьківства порушується багатьма громадськими організаціями, проводяться тренінги/семінари для батьків щодо основ батьківської компетентності, особливості розвитку дитини раннього віку, реалізації прав дитини в сім'ї, виховання дітей на основі здорового глузду. З метою запобігання жорстокого поводження з дітьми та захисту їх від різних форм насильства на місцевих рівнях створюються та розповсюджуються інформаційні матеріали, що містять список інституцій та організацій, покликаних надавати допомогу дітям, перелік підрозділів поліції, куди можна звернутися з приводу насильства.

Вторинними засобами запобігання насильству щодо дітей є спеціалізовані послуги сім'ям, які потребують додаткової допомоги, шляхом визначення факторів ризику поганого ставлення до дитини. Для соціального працівника у даному випадку необхідно пам'ятати, що не всі сім'ї, які мають фактори ризику, матимуть і випадки поганого ставлення. Підхід відбору – це тільки засіб, що дозволяє забезпечити підтримку тим родинам, які мають додаткові потреби. Таким чином, хоч цей підхід може розглядатися як суперечливий, після відбору відбувається позитивне та корисне втручання. Різноманітні дослідження встановили численні фактори ризику. Жорстокість

у сім'ї (зазвичай насилля чоловіка чи дружини) є найбільш передбачуваний – фактор ризику, який призводить до насильства над дитиною у майбутньому.

При проведенні відбору сім'ї для втручання (у випадку настання ризиків насильства щодо дитини) необхідно враховувати наступні фактори:

- батьківське сприйняття дитини;
- батьківську позицію дитини;
- індикатори формування прив'язаності;
- якість батьківства.

Третинні засоби запобігання насильства щодо дітей – це надання послуг дітям та сім'ям, з якими вже трапились випадки насильства чи нехтування. Відповідне (реакційне) стеження та виявлення випадків насильства чи нехтування дітьми призводить до втручання у сім'ю з метою припинення поганого ставлення та попередження його в майбутньому. Цей вид діяльності є необхідним навіть за наявності проактивних первинних та вторинних запобіжних заходів. В Україні з дітьми, які потерпіли від жорстокого поводження, насильства, працюють вже згадані вище центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, які створюють притулки для жінок з дітьми, що постраждали від насильства. Будь-яке залучення працівників соціальної сфери до захисту дитини від жорстокого поводження повинно розглядатися в контексті мультидисциплінарного підходу. Всі запобіжні заходи мають проводитися в рамках Конвенції ООН про права дитини та чинного законодавства України.

З метою удосконалення системи захисту дітей від жорстокого поводження та попередження насильства в сім'ї суб'єктам такого захисту *необхідно*: сприяти ефективній взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, підрозділів поліції ювенальної превенції, органів та закладів освіти, охорони здоров'я у попередженні жорстокого поводження з дітьми, фізичного, сексуального, психологічного, соціального насильства, наданні невідкладної допомоги дітям, які потерпіли від жорстокого поводження; активізувати висвітлення у засобах масової інформації питань правового захисту дітей та неповнолітніх, а також профілактики та запобігання будь-яким негативним явищам, злочинності в дитячому та молодіжному середовищі; забезпечити дієвий контроль за організацією роботи служб у справах дітей та центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо попередження насильства в сім'ї, захисту дітей від жорстокого поводження.

Міністерству освіти і науки України спільно з Міністерством соціальної політики України, Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством юстиції України доцільно:

- розробити серію пам'яток, буклетів для дітей та неповнолітніх щодо їх прав та обов'язків, механізмів захисту порушених прав та забезпечити розповсюдження у навчальних закладах;
- здійснювати правороз'яснювальну роботу для неповнолітніх у

навчальних закладах, а також у школах-інтернатах, у притулках для дітей, у центрах соціально-психологічної реабілітації дітей, в установах виконання покарань;

- провести аналіз здійснення правового батьківського всеобучу, зокрема з питань насильства в сім'ї, контролю за відвідуванням занять школярами, заходів впливу на батьків за невідвідування дітьми навчальних закладів;

- вдосконалювати правовиховну роботу зі школярами щодо їх захисту від проявів дискримінації, будь-яких форм насильства та вживати необхідних заходів щодо вчасного попередження та недопущення насильства над дітьми в закладах освіти;

- підтримувати шкільне самоврядування, створення учнівських рад, роботу дитячих омбудсменів, молодіжні та дитячі, громадські організації;

- організовувати ознайомлення учнів загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів з нормативно-правовими актами з питань соціального та правового захисту дітей шляхом проведення лекцій, бесід, консультацій з метою роз'яснення їх основних прав, свобод та обов'язків, а також відповідальності неповнолітніх за вчинення кримінальних та інших правопорушень [5, с. 207];

- спільно з відповідними підрозділами місцевих державних адміністрацій організовувати проведення нарад, семінарів, консультацій для заступників директорів шкіл з виховної роботи з питань роз'яснення чинного законодавства стосовно захисту прав дитини, зокрема Конвенції ООН про права дитини, Законів України «Про охорону дитинства», «Про освіту», Про загальну середню освіту» та відповідальності за їх порушення.

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.
2. Репан М. І. Домашнє насильство: проблемні питання в застосуванні чинного законодавства. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 13 березня 2020 р.). Дніпро : ДДУВС, 2020. С. 251-252.
3. Юнін О. Державна політика України у сфері запобігання домашньому насильству: сучасний стан та перспективи вдосконалення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4(114). С. 15-21.
4. Пісоцька К. О. Суб'єкти, щодо яких здійснюється адміністративна діяльність підрозділами ювенальної превенції. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*: матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2019 р.). Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 247-248.
5. Собакарь А. О. Протидія деліктності неповнолітніх засобами адміністративної профілактики. *Актуальні проблеми ювенальної деліктології*: матер. Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 5 листопада 2021 р.). Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 207-210.